

*До спеціалізованої вченої ради К 17.127.07
у Класичному приватному університеті
69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70 б*

Відгук

офіційного опонента на дисертацію

Руденко Вячеслава Івановича на тему: «Мотиви вчинення злочинів персоналом установ виконання покарання України: поняття та запобігання їх реалізації на практиці», подану до спеціалізованої вченої ради К 17.127.07 на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Сумніву в тому, що тема дисертаційного дослідження є актуальною немає. Як свідчить суспільна практика та результати спеціальних наукових досліджень, однією із ключових проблем, що перешкоджають ефективному проведенню реформ у сфері виконання покарань України у сучасних умовах, є високий рівень вчинення злочинів і правопорушень персоналом Державної кримінально-виконавчої служби України, пов'язаних з їх службовою діяльністю. Так, тільки у 2005 р. з участю зазначених суб'єктів було вчинено 14 злочинів, у 2006 р. – 14; 2007 р. – 14; 2008 р. – 14; 2008 р. – 18; 2009 р. – 23; 2010 р. – 57. Згідно наявної у Міністерства юстиції України інформації стосовно персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України у 2014 р. – відкрито 94 кримінальних проваджень, у 2015 р. – 111, 2016 р. – 102. Протягом 2017 року було скоєно 30 кримінальних правопорушень, пов'язаних з виконанням покладених на них службових обов'язків, характерною рисою яких було отримання матеріальної вигоди за вчинення певних дій, серед яких привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (стаття 191 Кримінального кодексу України), незаконний збут наркотичних засобів (стаття 307 Кримінального кодексу України), прийняття пропозицій, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (стаття 368

Кримінального кодексу України), зловживання впливом (стаття 369 2 Кримінального кодексу України), тощо.

З урахуванням підвищеної суспільної небезпеки особливу актуальність, у цьому контексті, набувають й факти вчинення персоналом органів та установ виконання покарань корупційних правопорушень, кількість яких у 2016 р. по зрівнянню, зокрема, з 2005 р., хоча й зменшилась майже у 3 рази (відповідно з 42 до 16), проте свідчить про низький рівень запобіжної діяльності у сфері виконання покарань та про необхідність врахування зазначених обставин при проведенні сучасних реформ у ДКВС України. Така протиправна діяльність персоналу органів та установ виконання покарань, у свою чергу, виступає однією з детермінант, що сприяє вчиненню злочинів і правопорушень з боку, зокрема, засуджених до позбавлення волі, кількість яких, у середньому, щорічно складала у 2014-2017 р. р. майже 300 таких суспільно-небезпечних діянь, а у 1991-2013 р. – більше 400 злочинів щорічно.

В.І. Руденко у своїй дисертації також звертає увагу на те, що високий рівень вчинення злочинів і правопорушень персоналом ДКВС України, пов'язаних з їх службовою діяльністю, є однією із ключових проблем, що перешкоджають ефективному проведенню реформ у сфері виконання покарань України у сучасних умовах.

Отже, у наявності є складна прикладна проблема, що пов'язана з неналежною реалізацією персоналом ДКВС України мети покарань (ч. 2 ст. 50 КК та ч. 1 ст. 1 КВК), а також завдань по запобіганню злочинам (ч. 1 ст. 1 КК та ст. 104 КВК), які відносяться до пріоритетних напрямів боротьби з рецидивною злочинністю в Україні. Для вирішення зазначеної та інших проблем у сфері виконання покарань в Україні, з часів її незалежності по теперішній час було проведено низку організаційно-правових реформ, які, проте, бажаних цілей та результатів так і не досягли. При цьому, вчинялись спроби підпорядкування органів та установ виконання порань як системі МВС України повністю (1991-1998 р. р.), часткового (1998-1999 р.), а також

повного самостійного їх функціонування у системі ДДУПВП (1999-2010 р. р.), так і часткового (2010 р.– 2012 р.) та повного введення ДКВС України у структуру Міністерства юстиції України на підставі постанови Кабінету Міністрів України від 16.05.2016 р. «Про ліквідацію територіальних управлінь Державної пенітенціарної служби України та створення територіальних управлінь Міністерства юстиції». Таким чином, з цього часу розпочався новий етап реформування ДКВС України, який об'єктивно потребує наукового супроводу та забезпечення. Необхідність проведення даного дослідження у галузі кримінально-виконавчого права також набуває актуальності в умовах реалізації Національної стратегії у сфері прав людини (затвердженої Указом Президента України від 25 серпня 2015 р. № 501/2015), Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки (схваленої Указом Президента України від 20 травня 2015 р. № 276/2015) та Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України (схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 654-р), положення яких орієнтовано: по-перше, на підвищення рівня формальних і практичних каналів комунікації між органами державної влади та європейськими й міжнародними партнерами; по-друге, на наближення українського законодавства до стандартів Європейського Союзу; по-третє, на подальше реформування пенітенціарної системи України шляхом впровадження в практику кримінально-виконавчих установ міжнародного досвіду пенітенціарної діяльності та вимог європейських стандартів у сфері виконання покарань і поводження із засудженими.,

З огляду на це проведене теоретико-прикладне дослідження мотиви вчинення злочинів персоналом установ виконання покарання України: поняття та запобігання їх реалізації на практиці є актуальним та своєчасним. Це тим більше важливо, що монографічного дослідження означених проблем на рівні дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук в Україні не проводилося.

Наукова новизна, достовірність отриманих результатів.

Наукова новизна полягає в комплексному дослідженні сучасних проблем вироблення та застосування ефективних і доцільних заходів запобігання злочинам з боку персоналу установ виконання покарань на загальносоціальному, спеціально-кримінологічному та індивідуальному рівнях на підставі поглибленого аналізу ролі мотиваційної сфери в механізмі злочинної поведінки осіб із числа персоналу установ виконання покарань, за результатами якого сформульовано обґрунтовані пропозиції, спрямовані на вдосконалення кримінально-виконавчої системи України та галузевого законодавства. У дисертації висунуто та обґрунтовано низку нових теоретичних і важливих у практичному відношенні положень, які відображають її наукову новизну. Найважливішим результатом дослідження є оригінальна авторська доктринальна модель цих положень.

Серед положень наукової новизни сформульованих вперше найбільшу цінність мають такі:

– мотивами вчинення злочинів персоналом УВП запропоновано розуміти сформовані під впливом відповідного соціального середовища та життєвого й професійного досвіду цих осіб наміри вчинити злочин у силу внутрішньої безпосередньої причини, що відбивають їх особисте ставлення до злочину, продиктоване певними умовами, способом життя та конкретною життєвою ситуацією;

– встановлено індивідуальні мотиви в змісті злочинної поведінки персоналу УВП та здійснено їх класифікацію на: а) загальні (загальнокримінальні, характерні для всіх суб'єктів злочинів); б) службові (формується у сфері виконання покарань); в) змішані (включають елементи І та ІІ груп і реалізуються на індивідуальному рівні);

– розроблено головні напрями діяльності, пов'язаної із запобіганням формуванню мотивів протиправної поведінки персоналу УВП, які мають урахувати: 1) змістовну видозміну встановленого порядку добору, підготовки, використання на службі (роботі) і підвищення кваліфікації

зазначених осіб; 2) альтернативні, крім коштів державного бюджету, законні джерела фінансування сфери виконання покарань з тим, щоб забезпечити 100 % покриття витрат, пов'язаних з процесом виконання/відбування покарань в Україні; 3) підвищення ефективності громадського контролю за кримінально-виконавчою діяльністю; 4) гармонізацію чинного кримінально-виконавчого законодавства України зі стандартами, визначеними в нормах міжнародного права;

– визначено зміст впливу зовнішнього середовища на формування злочинної мотивації персоналу УВП, який виявляється у вигляді суперечностей, що: а) сформувались у сімейно-побутовій сфері особи; б) склались у трудовому колективі; в) пов'язані з втягненням цих осіб у злочинну діяльність з боку засуджених.

Крім того, автором обґрунтовується необхідність удосконалення:

– теоретичні напрацювання щодо змісту й засобів реалізації на практиці загальносоціальних, спеціально-кримінологічних та індивідуальних заходів із запобігання злочинам, що вчиняються персоналом УВП;

– зміст поняття “запобігання злочинам, що вчиняються персоналом УВП”, під яким у цій роботі розуміється специфічний різновид суспільної діяльності відповідних суб'єктів, функціональний зміст якої полягає в перешкоджанні дії детермінант зазначеної злочинності та її проявів через обмеження, нейтралізацію, блокування тощо їх впливів на формування в цих осіб злочинної мотивації й поведінки, а також у здійсненні інших заходів, спрямованих на випередження, обмеження, усунення, захист і відвернення або припинення злочинів з боку вказаних суб'єктів протиправної діяльності;

– теоретико-прикладні підходи щодо змісту та посткримінальної поведінки персоналу УВП (зокрема, визначено особливості механізму вчинення корупційних злочинів цими особами, а також застосування ними насильства щодо засуджених).

Є також цінними в науковому плані пропозиції щодо подальшого розвитку:

- питання щодо міжнародно-правових засад мотивації службової діяльності персоналу УВП та запобігання вчиненню злочинів з боку цих осіб;
- теоретичні напрацювання щодо стану досліджень у науці проблем, що стосуються мотивів вчинення злочинів персоналом УВП.

Ознайомлення зі змістом дисертації та її автореферату дає підстави стверджувати, що автор загалом досяг поставленої мети дослідження, а саме: розроблення науково обґрунтованих засад і напрямів удосконалення правового механізму запобігання злочинам, які вчиняє персонал установ виконання покарань, на підставі з'ясування та аналізу найбільш поширених мотивів їх вчинення.

Для досягнення цієї мети автором було успішно вирішено ряд поставлених наукових завдань. Зокрема:

- 1) здійснити аналіз стану наукових досліджень проблематики мотивації злочинів, які вчиняє персонал УВП України;
- 2) з'ясувати зміст поняття “мотиви вчинення злочинів персоналом УВП”;
- 3) проаналізувати міжнародно-правові засади щодо мотивації правомірної службової діяльності персоналу УВП та діяльності щодо запобігання вчиненню злочинів з боку цих осіб;
- 4) з'ясувати місце й роль мотивації індивідуальної злочинної поведінки в змісті злочинної поведінки персоналу УВП;
- 5) розкрити зміст безпосередньої та посткримінальної поведінки персоналу УВП України;
- 6) виявити вплив зовнішнього середовища на формування злочинної мотивації персоналу УВП;
- 7) з'ясувати зміст поняття “запобігання злочинам, які вчиняє персонал УВП”;
- 8) визначити головні напрями запобігання злочинам, які вчиняє персонал УВП, з боку спеціалізованих та неспеціалізованих суб'єктів;
- 9) розкрити сутність і зміст існуючих загальносоціальних, спеціально-

кримінологічних та індивідуальних заходів щодо запобігання злочинам, які вчиняє персонал УВП, визначити запобіжний потенціал кожного з них, на підставі чого запропонувати шляхи їх удосконалення з метою підвищення ефективності запобіжної діяльності.

У дисертаційному дослідженні пропонується та доводиться доцільність застосування низки нових понять і положень, які мають вагоме значення для нормативного визначення і практики виконання покарань.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків (рекомендацій), сформульованих у дисертації та їх достовірність.

Методологія дослідження обраної дисертантом теми є традиційною для доктрини кримінально-виконавчого права. Нові положення, висновки і рекомендації, що висуваються в дисертації, в роботі обґрунтовуються за допомогою цілої низки методологічних принципів та методів. Зокрема, у роботі використані такі загальнонаукові та спеціальнонаукові методи: діалектичний, логіко-нормативний, історико-правовий, порівняльно-правовий, системний метод, метод аналізу, структурно-логічний, логіко-правовий, соціологічний та статистичний методи.

Теоретичною базою для рецензованого дисертаційного дослідження послужило дуже широке коло наукових праць як українських так і зарубіжних вчених.

Достатньо ґрунтовною є емпірична база дослідження, яку склали дані державної статистики: Єдиного реєстру досудових розслідувань, Генеральної прокуратури України, Міністерства юстиції України, архівні матеріали ДКВС України за 1991–2017 рр. про стан і структуру вчинення злочинів персоналом УВП, а також результати анонімного опитування 396 засуджених до позбавлення волі та 388 осіб із числа персоналу ДКВС України в п'яти регіонах нашої держави (Волинська, Київська, Чернігівська, Харківська, Запорізька області), матеріали вивчення 196 кримінальних проваджень, чим забезпечується обґрунтованість і достовірність сформульованих у дисертації наукових положень, висновків і пропозицій.

Про ступінь обґрунтованості положень і висновків винесених на захист свідчить також належна їх апробація. Основні положення, висновки та пропозиції, що сформульовані за результатами дисертаційного дослідження, відображено у 19 працях, а саме: одна монографія (у співавторстві), 4 статтях у наукових фахових виданнях України, 3 – статті в журналах, що індексуються міжнародною реферативною базою даних Index Copernicus (Республіка Польща), 8 – матеріали конференцій, 3 – навчальні посібники з грифом МОН України (у співавторстві).

Значення результатів дослідження для науки і практики.

Результати дослідження, що сформульовані та викладені у дисертації положення, узагальнення, висновки і рекомендації мають як загальнотеоретичне, так і практичне значення для науки кримінально-виконавчого права та можуть бути використані у:

– *правотворчій сфері* – для вдосконалення правового механізму запобігання злочинам, що вчиняє персонал УВП (лист Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності від 02 серпня 2018 р. № 04-18/12-1437);

– *практичній діяльності* – для вдосконалення змісту спеціально-криміналістичного запобігання злочинам, що вчиняє персонал УВП (акт впровадження Державної установи “Білоцерківська виправна колонія” № 35 від 09 липня 2018 р. № 2759);

– *освітньому процесі* – для забезпечення викладання навчальних дисциплін для студентів юридичного профілю (акт впровадження Волинського інституту імені В’ячеслава Липинського МАУП від 11 липня 2018 р.).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Вдалим загалом слід вважати план, за яким проводилось дисертаційне дослідження. План дисертації охоплює вступ, три розділи, які об’єднують дев’ять підрозділів, висновки, список використаних джерел та додатки. Такий план дисертації дозволив дисертантові в повному обсязі дослідити обрану проблематику.

Представлена автором до захисту дисертація має загальний обсяг – 316 сторінок, з яких: 193 сторінки – основний текст, 48 – список використаних наукових джерел, 63 – додатки до дисертації.

Ознайомлення зі змістом дисертації та її автореферату дає підстави стверджувати, що поставлені у плані дисертації питання висвітлені достатньо повно з належною аргументацією положень та висновків, які містяться в дисертації та винесені автором на захист. Задекларовані дисертантом завдання дослідження загалом досягнуті повністю: кожне завдання реалізовувалося у відповідному підрозділі роботи. Таким чином автором **досягнута мета дисертаційного дослідження** – розроблення науково обґрунтованих засад і напрямів удосконалення правового механізму запобігання злочинам, які вчиняє персонал установ виконання покарань, на підставі з'ясування та аналізу найбільш поширених мотивів їх вчинення.

Кожній науковій праці, а тим більше такій як дисертація на здобуття наукового ступеня кандидатаа юридичних наук, в тій чи іншій мірі, притаманні також риси дискусійності, неточності положень і висновків. Окремим з них вочевидь бракує достатньої аргументації, глибини дослідження, інші з них наділені надмірною категоричністю, що обумовлює необхідність їх додаткового пояснення з боку дисертанта.

Знову ж таки, є можливість висловити дисертантові поради методичного характеру і побажання в плані поглиблення дослідження даної проблематики.

Тому об'єктивна, неупереджена, доброзичлива оцінка його багаторічної праці дозволяє виявити назване вище коло питань. Думається, що вони, будуть корисні дисертантові у плані корегування свого бачення окремих теоретико-прикладних проблем.

У цьому зв'язку офіційний опонент вважає за доцільне висловити свою думку щодо окремих, найбільш істотних з них.

1. План дисертаційного дослідження загалом складений вдало. Він охоплює найважливіші, сутнісні аспекти обраної автором теми, що

обумовило досягнення мети і завдань дисертаційного дослідження. Разом з цим, збереглися певні можливості його удосконалення. В плані дискусії вважаю за доцільне звернути увагу на окремі з них, висловивши свої побажання, а саме: оскільки розділ 1 дисертації називається **“Теоретичні та методологічні засади дослідження мотивів вчинення злочинів персоналом УВП України”** і містить три підрозділи, то на наш погляд робота тільки би виграла, якщо б автор включив до даного розділу підрозділ 1.4, де розглянув би методологію мотивів вчинення злочинів персоналом УВП України.

2. В одному із пунктів наукової новизни дисертант зазначає, що ним вперше – визначено зміст впливу зовнішнього середовища на формування злочинної мотивації персоналу УВП, який виявляється у вигляді суперечностей, що: а) сформувались у сімейно-побутовій сфері особи; б) склались у трудовому колективі; в) пов’язані з втягненням цих осіб у злочинну діяльність з боку засуджених. Під час публічного захисту здобувачу варто було б пояснити, хоча б у загальних рисах, у чому цей вплив проявляється (сторінка 4 автореферату та 28 дисертації).

3. В дисертації В.І.Руденка, якщо виходити із змісту автореферату, не досить повно подана інформація про використання в роботі емпіричних даних, зокрема тих, що пов’язані із опитуванням засуджених і персоналу установ виконання покарань. А це досить важливо з огляду визначення їх репрезентабельності та в цілому для оцінки отриманих результатів дослідження.

4. На сторінці 14 автореферату здобувач веде мову про так званий скорочений «сценарій» вчинення злочину особою з числа персоналу установ виконання покарань у сфері виконання покарань, не пояснюючи при цьому сутності такої протиправної мотивації цих суб'єктів злочину. Знання про цей «мотиваційний стан» є вкрай необхідним, позаяк саме вони дають можливість на практичному рівні ефективно боротися з цим суспільно небезпечним явищем.

5. Вивівши у підрозділі 1.1. «Стан дослідження в науці проблем, що стосуються мотивів вчинення злочинів персоналом установ виконання покарань», чотири періоди, упродовж яких проводились зазначені дослідження, здобувач не вказав, який він при цьому критерій періодизації застосував. Це дозволило б йому більш презентабельно показати для науковців ті результати, які він отримав під час розробки визначеної для дослідження

6. Ґрунтовним за своїм змістом є *підрозділ 1.2 «Поняття мотивів вчинення злочинів персоналом УВП»*, де дисертант сформулював поняття “мотиви вчинення злочинів персоналом УВП”, під яким запропоновано розуміти сформовані під впливом відповідного соціального середовища та життєвого й професійного досвіду цих осіб наміри вчинити злочин у силу внутрішньої безпосередньої причини, що відбивають їх особисте ставлення до злочину, продиктоване певними умовами, способом життя та конкретною життєвою ситуацією. Але поряд з цим, автор не здійснив аналіз його системоутворюючих ознак, що важливо з точки зору визначення критеріїв теоретичної бездоганності та логіки змісту сформульованої автором нової наукової категорії. Такий підхід, крім цього, більш предметно проявив би теоретичне та практичне значення сформульованого в цій роботі поняття.

Ознайомлення з дисертацією та авторефератом надає підстави для загального висновку, що автором проведене самостійне і творче, завершене наукове дослідження в галузі кримінально-виконавчого права. Воно містить наукові положення та науково обґрунтовані результати, які розв’язують важливу наукову проблему і становлять істотний внесок в розвиток кримінально-виконавчої науки. Дисертація оформлена відповідно до державного стандарту. Обсяг основного тексту дисертації відповідає встановленим нормативам до такого виду наукових робіт. Мова роботи загалом відзначається точністю, лексично та стилістично правильно побудована. Наукові положення в тексті дисертації у смисловому плані, як правило, завершені, цілісні та взаємопов’язані.

Зміст дисертації відповідає заявленій дисертантом науковій спеціальності, вона належно апробована. Мета та завдання цього наукового дослідження повністю досягнуті.

Виходячи з викладеного вище, можна стверджувати, що рецензована дисертація на тему: **«Мотиви вчинення злочинів персоналом установ виконання покарання України: поняття та запобігання їх реалізації на практиці»** відповідає вимогам, сформульованим у пунктах 9, 11 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. із змінами. Вона містить наукові положення та науково обґрунтовані результати в галузі кримінально-виконавчого права, що розв'язують важливу науково-прикладну проблему. Тому вважаємо, що автор дисертації – В'ячеслав Іванович Руденко зарекомендував себе кваліфікованим вченим, є перспективним дослідником та заслуговує при успішному захисті присудити йому науковий ступінь кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право.

**Офіційний опонент,
доктор юридичних наук, доцент
професор кафедри кримінального
права та кримінології Одеського
державного університету
внутрішніх справ**

В.Я. Конопельський

**Погоджено:
Перший проректор
державного університету
кандидат юридичних наук**

П.В. Берназ

10 грудня 2018 року
м. Одеса

